

Mikecz Dániel

Oktatási tüntetések politikai lehetőségstruktúrája az Orbán rezsimben

Bevezetés

A köz- és felsőoktatás ügye 2010 óta visszatérő témája a politikai tüntetéseknek. A hallgatói szerződések, avagy a „röghöz kötés” ellen tüntettek 2011-2012-ben felsőoktatási és közoktatási hallgatók, valamint szervezeteik, a Hallgatói Hálózat és a Középiskolai Hálózat. Az ELTE BTK épületében egyetemfoglalást is végrehajtottak a diák mozgalmárok 2013-ban. A közoktatás központosítása ellen tiltakoztak pedagógusok, valamint a Tanítanék Mozgalom 2015-2016-ban. A felsőoktatáshoz kapcsolódik továbbá a Közép-Európai Egyetem (CEU) ügye is, amely mellett 2017-ben szerveződtek nagyszabású tüntetések. A Független Diákszervezet 2018 elején a minőségi oktatásért, majd 2019-ben a Hallgatói Szakszervezettel közösen az ellen tüntettek, hogy kötelező legyen a nyelvvizsga az egyetemi felvételihez. Az egyetemek alapítványba való kiszervezése és intézményük vélt ideológiai elfogultsága ellen tiltakoztak 2020-ban a Színház- és Filmművészeti Egyetem hallgatói. A koronavírus járvány általánosan demobilizálta a mozgalmakat, tüntetéseket, azonban a tanárok sérelmei inkább csak erősödtek a közalkalmazotti jogviszony megszüntetése, az online oktatásra való két napos áttérés, az oltás kötelezővé tétele miatt.

Hazai kutatások vizsgálták a nemzetközi occupy mozgalmak diffúziójának hatását a magyar hallgatói mozgalmakra (Gerő 2013), az egyetemfoglalás, mint tiltakozási forma logikáját és funkcióját (Mikecz 2013), az oktatási tüntetések diagnosztizáló framing gyakorlatát (Kontró–Susánszky 2023), a hallgatói érdekképviselet átalakulását (Gerő–Susánszky 2014), valamint a diák aktivisták politikai szocializációját (lásd Kobl és Kerpel-Fronius ebben a kötetben). A korábbi kutatásoktól eltérően tanulmányomban a politikai lehetőségstruktúra elemzésének módszerével vizsgálom meg a felsorolt mozgalmi hullámokat. Az elemzést ugyanakkor nem szűkítem le a politikai intézményrendszerre általánosságban, hanem a sérelmet szenvedő társadalmi csoportok, így a pedagógusok, oktatók, valamint a diákok, hallgatók szemszögéből is vizsgálom azt (Meyer–Minkoff 2004). A kutatás eredményei segítenek megérteni, hogy melyek azok az intézményi, sérelmi, mozgósítási feltételek, amelyek elősegítik az oktatási tüntetési hullámok megjelenését Magyarországon a 2010 és 2023 közötti időszakban. Az eredmények az illiberális politikai lehetőségstruktúrájáról is pontosabb képet adnak.

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy mely tényezők következtében jelennek meg rendszeresen az köz- és felsőoktatáshoz kapcsolódó, erős mozgósító potenciállal és média rezonanciával bíró tüntetési hullámok a 2010 és 2023 közötti időszakban. A tanulmányban először a politikai lehetőségstruktúra releváns irodalmát tekintem át, amelyet a 2010 utáni oktatási mozgalmak számára adott politikai lehetőségstruktúra kvalitatív és kvantitatív vizsgálata követ. A tanulmány következtetései szerint a sérelmek, az Országgyűlési napirend, a választási kampányok nincsenek szignifikáns összefüggésben az oktatási mozgalmak

lehetőségeivel, azonban a mozgalmi szervezetek, a pedagógus és diák csoportkohézió, a jövő generáció, mint keretezés jelentőséget kap az oktatási tiltakozási hullámok során.

Politikai lehetőségstruktúra

A politikai lehetőségstruktúra a mozgalmakutatás meghatározó elméleti és módszertani koncepciója, amely hatással volt az érdekszervezetek, valamint a politikai pártok kutatására is. A mozgalom- és politikai részvétel hazai kutatásai is használják a politikai lehetőségstruktúrát, mint elméleti és módszertani eszközt, így az európai integráció hatásának (Szabó 2004), a mozgalmi intézményesedésnek (Mikecz 2012), a tüntetések radikalizálódásának (Ferencz 2017), a társadalmi integráció mechanizmusainak (Gerő és Szabó 2020) pontosabb megértését segítette elő. A politikai lehetőségstruktúra koncepcióját Peter Eisinger dolgozta ki, aki az amerikai városokban figyelte meg a tüntetések megjelenésének esélyeit (Eisinger 1973). Megállapításai szerint a tüntetés kapcsán az adott csoport deprivációja szükséges, de nem elégséges tényező, továbbá lényeges, hogy a tüntetés a mozgalmi szervezet kiterjesztésének, valamint a radikális közpolitikai követeléseknek is stratégiája, azonban lényeges a városi politikai rendszer nyitottsága, zártsága. Utóbbi kapcsán a részben zárt, részben nyitott városokban nagyobb a tüntetések valószínűsége. Doug McAdam a politikai folyamat elmélete segítségével kívánt egy adott tüntetésen, mozgalmon túlmutató magyarázatot találni a mozgalmak megjelenésére (McAdam 1982). Szerinte a kortárs erőforrásmobilizációs elméletet, amely szerint a mozgalmak racionális cselekvők és nem a politikai rendszer defektusának jelei, túlértékelik a mozgalmi vezetők szerepét, túl szélesen határozzák meg az erőforrásokat, továbbá alulértékelik a mozgalmi kollektíva és a sérelmek jelentőségét. A politikai folyamat elmélete ugyanakkor kiemeli a szervezetségi szint, a mozgalmi akció sikerességébe vetett kollektív bizalom, valamint a politikai szövetségek rendszerének jelentőségét.

A politikai lehetőségstruktúra vizsgálatakor lényeges kérdés, hogy milyen változók alapján értékeli a kutató az adott politikai rendszert. Herbert Kitschelt szerint a politikai lehetőségstruktúrára vonatkozó korábbi kutatások a közpolitikai döntéshozatalnak csupán a bemeneti oldalát vizsgálják, ugyanakkor nem veszik figyelembe, hogy mennyire képes a politikai rendszer a követeléseket közpolitikai döntéssé alakítani (Kitschelt 1986). Ennek megfelelően a bemeneti oldalon a rendszer nyitottsága a politikai pártok, érdekcsoportok számának, a törvényhozás közpolitikai befolyásának, az érdekcsoportok és a döntéshozók közötti egyeztetéseknek, valamint a közpolitikai koalíciók létrejöttének függvénye. A kiemeneti oldal, tehát a közpolitikai hatékonyság pedig a központosított állami apparátussal, a piac feletti állami ellenőrzéssel és az igazságszolgáltatás függetlenségével áll kapcsolatban. Nyugat-európai kutatók a békemozgalom esetében a politikai törésvonalakat, az intézményi struktúrát, az uralkodó stratégiákat és a szövetségi struktúrákat vizsgálták az országspecifikus politikai lehetőségstruktúra részeként (Kriesi et al. 1995). Az uralkodó stratégia a kihívókkal szemben lehet exkluzív, tehát elnyomó, konfrontatív, polarizáló, ill. integratív, azaz támogató, kooperatív, asszimilatív. Ahogyan azt a szerzők kifejtik, a politikai lehetőségstruktúra felsorolt elemeiből a törésvonalak az adott társadalom strukturális adottságának tekinthetőek,

amelyek meghatározzák az uralkodó stratégiákat, tehát azokat az informális eljárásokat, amelyek szerint viszonyulnak a hatóságok a politikai kihívókhoz. Kriesi és szerzőtársai így megkülönböztetik a formális intézményrendszert és az informális intézkedési rutint. A mozgalom számára lehetőséget kínáló szövetségi rendszerekre a politikai lehetőségstruktúra másik három elemei is hatással van. Dieter Rucht a struktúra helyett a kontextus fogalmát használja a mozgalom számára nyitott lehetőségeket meghatározó környezet leírására (Rucht 1996). Kriesi és szerzőtársaihoz hasonlóan kiemeli a társadalmi kontextus szerepét a politikai mellett. Rucht koncepciója szerint a kontextus rendszert a pártrendszer nyitottsága és a szakpolitikai döntésekhez való hozzáférés, a hatóságok szakpolitikai hatékonysága, a mozgalom támogatóit felsorakoztató szövetségi rendszerek, valamint a mozgalom ellenfeleit magában foglaló konfliktus rendszer határozza meg.

A politikai lehetőségstruktúra, mint a mozgalmon kívüli környezet igen sokrétű lehet, ami azzal is járt, hogy bizonyos tekintetben elinflálódott az elméleti koncepció, túl szélesen értelmezték azt a társadalmi mozgalmak kutatói. McAdam és Tarrow megjegyzi, hogy nem minden esetben világos a különbség a politikai lehetőségstruktúra és a mozgósítást lehetővé tevő más tényezők között, különösen ami az intézményesített politikán kívüli, kulturális feltételeket illeti (McAdam 1996). Meyer és Minkoff kritikája szerint a kutatók nem tették különbséget az általános és az adott ügghöz szorosabban kapcsolódó politikai lehetőségek között, nem volt konzisztens, hogy milyen függő változót használnak, valamint különböznek a kutatói megközelítések annak kapcsán is, hogy a politikai lehetőségek milyen módon fordulnak át mozgalmi mobilizációvá (Meyer–Minkoff 2004). Saját kutatásukban több függő változót vizsgáltak a polgárjogi mozgalom kapcsán, így a tüntetési mozgósítást, a szervezetalapítást és a szakpolitikai következményeket. A független változók között megkülönböztették a strukturális változásokat és a külső környezettől érkező jelzéseket, amelyek valamilyen szimbólikus jelentőséggel bírhatnak, továbbá elkülönítették az ügyspecifikus és az általános politikai lehetőségeket. Olyan ügyspecifikus változókat vontak be kutatásukba, mint a fekete lakosság szavazói regisztrációs aránya, feketék aránya a szövetségi törvényhozásban, az állampolgári jogokkal kapcsolatos szövetségi költségvetés, a médiafigyelem, az elnöki agenda és a legfelsőbb bíróság döntései. A strukturális változók között szerepel a demokrata többség a szövetségi törvényhozásban, a szövetségi választási részvétel, a szoros választási eredmény, az elnökválasztási év és a demokrata elnök, mint dummy változók. A szerzőpáros által is alkalmazott változó, a külső szakpolitikai környezettől vagy a saját erőforrások kapcsán érkező jelzés, változás felől értelmezi a mozgalmak számára adott lehetőségstruktúrát a kutatók egyik csoportja Tarrow (1996) szerint. A külső jelzésekkel foglalkozó kutatások egy része a szakpolitikai változásokra fókuszálnak, míg mások egy adott mozgalmi csoportot érintő változásokkal foglalkoznak. A kívülről érkező jelzések mellett a kutatók másik csoportját az államfókuszú tanulmányok adják, azon belül is az összehasonlító és a történeti vizsgálatokat különbözteti meg Tarrow. A politikai lehetőségstruktúrával kapcsolatos kutatásokat áttekintő tanulmányukban McAdam és Tarrow az állami kompetenciát, a kihívókat érintő, uralkodó állami stratégiákat, valamint az ellenállási, tiltakozási repertoárt különböztették meg, mint a lehetőségeket és veszélyeket meghatározó tényezőket (McAdam–Tarrow 2018). A szerzők szerint a politikai lehetőségstruktúra változásait a rendszer záródása, kinyílása az új kihívók felé, a politikai

szerveződések stabilitása, szövetségesek és ellenfelek megjelenése, az állami represszió, ill. támogatás mértéke szabja meg. Lényeges továbbá az olyan események szerepe is, amelyek destabilizálni tudják az adott rezsimet, mint a háború vagy gazdasági válság (McAdam és Tarrow 2018). Lényeges azonban, hogy a politikai lehetőségek önmagukban nem teremtik meg a mozgalmat, hanem strukturális potenciált jelentenek (McAdam 1982).

A politikai lehetőségstruktúrát számos kutatás alkalmazta a koncepció megjelenése óta. A politikai lehetőségstruktúra analógiájára jött létre a diszkurzív lehetőségstruktúra, amely azokra a kulturális és szimbolikus tényezőkre utal, amelyek kívülről befolyásolják a sikeres társadalmi mozgalmi mozgósítás lehetőségeit (Koopmans–Statham 1999). A diszkurzív lehetőségstruktúra fogalma széles körben hivatkozottá vált a társadalmi mozgalmak kutatásában, a legtöbb tanulmány célja a mozgalmak esélyeit meghatározó kulturális korlátok feltérképezése. Ahogy McCammon és szerzőtársai (2007) empirikus tanulmányukban kimutatták, a diszkurzív kontextus jelentősen befolyásolhatja egy társadalmi mozgalom akciójának kimenetelét, és hogy a tágabb értelemben vett kultúrának szelektív funkciója van. A kulturális diszkurzív lehetőségeket harmadik fél szereplői is alakítják, mint például a nyugat-európai szélsőjobboldali követelések megfogalmazása esetében a mainstream pártok (Giugni et al. 2005). Több kutatás a politikai lehetőségstruktúrát a menekült szolidaritás, valamint a környezetvédő mozgalmak felől vizsgálja. Előbbiek esetében a kutatások a politikai lehetőségstruktúra részeként elemezték a menekülteknek nyújtott politikai jogokat, a politikai pártok rezponzivitását a menekültek irányába (Oliveira–Carvalhais 2017), a gyülekezési jog adminisztratív korlátozását, a hivatalban lévő politikai szövetségeket, valamint a korábbi tüntetési tapasztalatokat, az aktivista hagyományokat (Alcalde és Portos 2018). A környezetvédő mozgalmak esetében a nemzetközi szervezetek (Van Der Heijden 2006) és a politikai intézményeken túli tényezők, így a szövetségesek szerepét (McCright–Clark 2006) emelték ki kutatások.

A demokratizálódás kérdésköre kapcsán különösen értékesek azok a kutatások, amelyek teljesen vagy félig autoriter rendszerekben vizsgálják a demokratikus mozgalmak politikai lehetőségstruktúráját. A dél-koreai demokratizálódás során éppen a diákmozgalmak kiállása tudott szélesebb mozgósítást elérni, ugyanakkor a nemzetközi sportesemények miatt az országra irányuló nemzetközi figyelem akadályozta meg, hogy a rezsime erőszakosan lépjen fel a tüntetőkkel szemben (Choe–Kim 2012). Dél-Koreában a demokratizálódás ugyanakkor nem csupán az intézményrendszer tekintetében teremtett lehetőségeket, hanem a demokrácia iránti személyes elköteleződés is motiváció volt a fiatal mozgalmárok számára (Park 2011). Az indonéz belbiztonsági erők demokratizálódását sürgető civil szervezetek esete azt mutatja, hogy a konszenzusra törekvés a politikai elittel lehetőségeket teremtett az aktivisták számára, amelyek azonban szűkültek, miután megszűnt a konszenzus, valamint lendületüket veszítették a civil szervezetek (Yunanto 2016). Pakisztánban az 1960-as évek végén az ellenzéki pártokkal való szorosabb együttműködés teremtett lehetőséget mindkét fél számára (Khan–Ahmad 2022). Kínában a 2000-es évek óta a generációváltás a vezetésben, a média enyhébb ellenőrzése, valamint a nem-állami szervezetek bevonása a döntéshozatalba tágította a környezetvédő mozgalmak politikai lehetőségeit (Xie–Van Der Heijden 2010).

A kutatások visszatérő kérdése, hogy végső soron a zárt vagy nyitott politikai lehetőségstruktúra segíti elő a mozgalmi mobilizációt, ill. előbbi változása hogyan hat a mozgalmakra. Vráblíková eredményei szerint a horizontális és területi decentralizáció elősegíti az állampolgári aktivitást, azonban a pártok számának ebben a tekintetben nincs jelentősége, ugyanakkor a politikai lehetőségstruktúra önmagában nem segíti elő a passzív állampolgárok mozgósítását, amelyben meghatározó a társadalmi hálózatok szerepe (Vráblíková 2014). A bevándorlók integrációját segítő szervezetek esetében azonban Schnyder kutatása arra az eredményre jutott, hogy a szélesebb politikai lehetőségstruktúra általánosságban gyengíti a részvételt, ugyanakkor megerősíti azt a tételt, hogy a politikai lehetőségstruktúra nem azonos minden mozgalom számára, hanem ügyszpecifikus (Schnyder 2015). Ahogy azonban a Japán környezetvédelmi mozgalom esete mutatja, érvényesülhet az a kétlépcsős hatás, miszerint a formális szabadságjogok, tehát a politikai lehetőségstruktúra nyitottsága és az adott ügy, sérelem politikai döntéshozók általi negligálása ad lendületet egy tüntetési ciklusnak (Broadbent 1997).

Módszer és adatok

A kutatási kérdés megválaszolásához, tehát a hazai oktatási mozgalmak politikai lehetőségeinek feltárásához a tanulmány kvalitatív és kvantitatív módszert is használ. A kvalitatív módszer összehasonlító esettanulmány, a kvantitatív negatív binominális regresszióanalízis. A szakirodalom alapján az 1. táblázat mutatja az egyes szerzők által vizsgált változókat a politikai lehetőségstruktúrát illetően.

Kitschelt 1986	Kriesi et al. 1995	Rucht 1996	Meyer és Minkoff 2004	Vráblíková 2014	McAdam és Tarrow 2018
politikai pártok száma	politikai törésvonalak	pártrendszer nyitottsága	fekete lakosság szavazói regisztrációs aránya	horizontális decentralizáció	állami kompetencia
érdekcsoportok száma	intézményi struktúra	szakpolitikai döntésekhez való hozzáférés	feketék aránya a szövetségi törvényhozásban állampolgári jogokkal kapcsolatos szövetségi költségvetés	területi decentralizáció	uralkodó állami stratégiák
törvényhozás közpolitikai befolyása	uralkodó stratégiák	hatóságok szakpolitikai hatékonysága		pártok száma	tiltakozási repertoár
érdekcsoportok és a döntéshozók közötti egyeztetések	szövetségi struktúrák	szövetségi rendszerek konfliktus rendszer (mozgalom ellenfelei)	médiafigyelem		
közpolitikai koalíciók			elnöki agenda legfelsőbb bíróság döntései demokrata többség a szövetségi törvényhozásban szövetségi választási részvétel		

			szoros választási eredmény elnökválasztási év demokrata elnök		

1. Táblázat: Politikai lehetőségstruktúra változói

Az összehasonlító esettanulmány során az esetek kiválasztása a tiltakozási ciklusok volumene, médiarezonanciája alapján történik, ennyiben tehát nem “felfedezett”, hanem “talált” esetekről van szó (Peters 2013). Az öt eset a következő: a 2011-13-as hallgatói tüntetések, a 2015-16-os pedagógustüntetés, a 2017-es CEU tüntetések, a 2020-as SZFE tüntetések, a 2022-23-as pedagógus és diáktüntetés. A rövid összehasonlító esettanulmányok célja az egyes tüntetési ciklusok alapján az elméleti általánosítás (Kaarbo–Beasley 1999), az oktatási tüntetésekkel kapcsolatos politikai lehetőségstruktúra megértése. Az egyes esetek során a szakirodalmi áttekintő alapján meghatározott vizsgált változók az uralkodó stratégiák (exkluzív v. integratív), a konfliktusrendszer (mozgalom szervezetei, szövetségesei, ellenfelei), a tiltakozási repertoár, valamint a diszkurzív politikai lehetőségstruktúra vizsgálatához a diagnosztizáló értelmezési keret. Utóbbi a mozgalmi közösség öndefiníciójára, a sérelmek felismerésére, az ellenfelek nevesítésére vonatkozó mozgalmi interpretáció (Snow–Benford 2000). A vizsgált változók kiválasztása aszerint történt, hogy azok alkalmasak a kvalitatív elemzésre.

A regresszióanalízis során Meyer és Minkoff 2004 kutatásának megfelelően strukturális és ügyspecifikus változókat is vizsgált a kutatás. Az egyes esetek hónapoknak felelnek meg, amelyeknél a függő változó a rendőrségen bejelentett oktatással kapcsolatos tüntetések száma (Susánszky 2023), a törvényhozási agenda, a tanári fizetések aránya az átlagkeresethez, valamint a választási év. A rendőrségre bejelentett tüntetések adatbázisában 2015 november és 2022 december közötti események érhetőek el. A vizsgált hónapok száma így 86, amely során 734 oktatással kapcsolatos tüntetést jelentettek be. A törvényhozási agenda a magyar CAP kutatási projekt adatai alapján készült változó. Ebben az oktatás főkategória azonnali kérdései és interpellációi szerepelnek a vizsgált időszakban (N=171). A pedagógus fizetés esetében az egyetemi végzettséggel rendelkező pedagógus II. kategóriát 15 év munkaviszonnyal vette alapul az elemzés a KSH által publikált átlagbérhez viszonyítva. A választási év egy dummy változó. Az országgyűlési, az európai parlamenti és az önkormányzati választások hónapja, valamint azokat megelőző négy hónap vett fel egyes értéket.

Összehasonlító esettanulmányok: öt oktatási tüntetési hullám 2010 és 2023 között

Az alábbi fejezet a 2010-2023 közötti időszak öt nagyobb ívű oktatási témájú tüntetési ciklusát mutatja be, elemzi, hasonlítja össze a módszertani fejezetben bemutatott szempontok szerint. Így azt vizsgálom, hogy milyen, az adott konfliktus megértését elősegítő, diagnosztizáló értelmezési kereteket használnak a tiltakozók, milyen csoportok, szervezetek jelennek meg a konfliktusban, mint mozgalmi szervezetek, szövetségesek, ellenfelek, hogyan reagál a politikai döntéshozó a tiltakozásokra, valamint milyen típusú tiltakozási formákat

használnak a tüntetők. Az esettanulmányoknak nem célja az adott tiltakozási hullámok történéseinek teljeskörű dokumentálása, hanem a politikai lehetőségstruktúra fent megnevezett elemeinek azonosítása.

A második Orbán-kormány alatt már a ciklus elején, 2011 közepén kezdetét vette egy kisebb-nagyobb intenzitású tiltakozási kampány a tervezett felsőoktatási reform miatt. A jelentősebb mozgósításra azonban akkor került sor, amikor az Országgyűlés elfogadta az új felsőoktatási törvényt (Gerő 2013). Az új szabályozás az államilag finanszírozott és a költségtérítéses helyett bevezette az ösztöndíjas, tehát az államilag finanszírozott, a részösztöndíjas és az önköltséges státuszokat, valamint csökkentette az államilag finanszírozott helyek számát 55 500-ról 33 927-re, miközben 15 500 helyet részösztöndíjas konstrukcióban tervezett finanszírozni a kormány (Gerő 2013). Az új szabályozás tartalmazta továbbá a hallgatói szerződést, amelyet a tüntetők röghöz kötésként kereteztek, és így is vált ismertté a nyilvánosságban. A felsőoktatásba újonnan felvettek számára kötelező hallgatói szerződés szerint az oklevél megszerzése után húsz évben kétszer annyi ideig kell Magyarországon dolgozniuk az ösztöndíjas hallgatóknak, mint amennyi ideig az államilag finanszírozott képzésük tartott. A röghöz kötés mellett a diákok transzparensein és a 2012-es Educatio konferencián tartott akció során is visszatérő keret volt az elveszett jövő, a következő generációk jövőjének elvétele. Noha 2012 elején több tüntetés is szerveződött, az év végén a kormány tovább csökkentette az államilag finanszírozott keretszámokat 10 480-ra, amire reakcióként egy hevesebb tüntetési hullám szerveződött decemberben (Gerő 2013). A tüntetők 2012 végén rövid időre az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának épületét foglalták el, majd 2013 elején mintegy másfél hónapra az ELTE Bölcsészettudományi Karának egyik előadóját, amely erre az időre a hallgatói mozgalom bázisa, mozgalmi szabad tere lett (Mikecz 2013). Az egyetemfoglalás során az egyik fórumon mintegy ötven ellentüntető jelent meg, akik azonban nem kötődtek hivatalosan egyetlen szervezethez sem (Index 2013).

A tüntetéseket az újjászerveződő Hallgatói Hálózat (HaHa), az újonnan alakult Művészeti Hallgatók Hálózata (MuHaHa), a Középiskolai Hálózat (KiHa), az Oktatói Hálózat, a Lágymányosi Érdekképviseleti Közösség (LÉK). A kormánnyal való közös egyeztetésre alakult meg 2012. decemberében az Országos Felsőoktatási Egyeztető Fórum, amelynek tagjai a Magyar Rektori Konferencia elnöksége, a HÖÖK, a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete, a Hallgatói Hálózat tagjai, az Oktatói Hálózat tagjai, a Pedagógusok Szakszervezete (PSZ) és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ) voltak. A tüntetések hatására Orbán Viktor bejelentette még 2012. decemberében, hogy nem lesznek keretszámok, miután a tüntetőkhez nem köthető diákokkal konzultált zárt körben egy szórakozóhelyen. Később megkezdődtek tárgyalások a HÖÖK és a felsőoktatásért felelő Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) között, azonban a hallgatói szerződés, valamint a felsőoktatási forráskivonás tekintetében nem teljesültek a tüntetők követelései.

A 2010-ben hivatalba lépő második Orbán-kormány nem csak a felsőoktatásban hozott átalakításokat, de a közoktatás rendszerét is gyökeresen átformálta. A legfontosabb változás, hogy a közoktatási intézményeket 2013-tól átvette az állam az önkormányzatoktól, azok irányítását a már 2012-ben megalapított Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) vette át. A központosítás azzal járt, hogy megszűnt a közoktatási intézmények pénzügyi

önállósága, ami a mindennapos működést is megnehezítette (van Dommelen 2021). 2016 januárjában a miskolci Herman Ottó Gimnázium tanári kara egy nyílt levelet fogalmazott meg az oktatási kormányzathoz, amellyel egy új tüntetési ciklus vette kezdetét. A levél megfogalmazói azt sérelmezték, hogy a 2013-ban bevezetett életpályamodellhez kapcsolódó alaphéremelés négy év alatt húzódik el, miközben megemelték a kötelező óraszámot és megszüntették a pótlékokat, valamint a pedagógus bértáblát elszakították a minimálbértől (BOON 2016). Nehezményezték továbbá, hogy nem átlátható a közoktatási intézmények működtetése, valamint túl nagyok az adminisztrációs terhek a pedagógusokon, továbbá bírálták a Nemzeti Pedagógus Kart, mint a kormánytól nem független intézményt. A levélben többször megjelenik, mint értelmezési keret a jövő nemzedékei iránti addodalom, továbbá a szándék, hogy a pedagógusok csak tanítani szeretnének. A nyílt levél után 2016 február 3-án fáklyás felvonulást szerveztek Miskolcon, amint 5000 résztvevő jelent meg, valamint tüntetések folytak Békéscsabán, Budaörsön, Budapesten, Győrben, Hajdúszoboszlón, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Szombathelyen és Veszprémbenben (Joób 2016a). Ugyanabban az évben még két nagyobb tüntetésre került sor a fővárosban a Kossuth téren, február 13-án, majd március 15-én.

A februári események során állította szembe egy interjúban Klinghammer István akkori felsőoktatási államtitkár a „borotvátlan, kócos, kockás inges” tanárt az okos, erkölcsös pedagógussal (Plankó 2016). A kockás ing az interjú hatására az oktatási, pedagógus tüntetések egyik jelképe lett, ami kifejezi az autonóm tanári státuszt is. A másik ilyen szimbólum a 2016-os tanártüntetéseknek az esernyő volt. A Kossuth téren tartott tüntetéseken a szakadó eső miatt esernyős tömeg tiltakozott a kormány közoktatási intézkedései ellen.

A tüntetési ciklus során alakult a Tanítanék Mozgalom, mint mozgalmi szervezet, amely az év további részében, valamint 2017-ben és 2018-ban is szervezett akciókat, melyek során oktatáspolitikai intézkedések ellen tüntettek. A mozgósításban részt vett közvetlenül a Pedagógusok Szakszervezete és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete is. Az alternatív szakmai javaslatok megvitatására alakult meg a Civil Közoktatási Platform (Mizsur 2016). A tüntetésekkel egyidőben egyeztetésre hívta a közoktatásban érdekelt szervezetek Balog Zoltán, az EMMI minisztere (Joób 2016b). A meghívottak között voltak a tiltakozásokat is szervező szakszervezetek, valamint a kormány által létrehozott szervezetek is, összességében azonban többségben voltak amelyek nem fogalmaztak meg követeléseket a kormánnyal szemben.

A magyar kormány 2017 márciusában elfogadott egy jogszabályt, miszerint a Magyarországon licenszszerződés alapján az Európai Gazdasági Térségen kívüli diplomát is adó egyetemi képzések esetében az anyaországban is működni kell kampusznak és képzésnek (Joób 2017). A szigorítás több egyetemet is érintett, köztük a legismertebb ilyen intézményt, a Közép-európai Egyetemet (CEU) is. Az Országgyűlés már áprilisban, kivételes eljárásban elfogadta a jogszabályt, amelyet a sajtóban lex-CEU-ként vált ismertté. Bár a CEU megállapodott a New York állambeli Bard College-dzsal közös képzés indítására, a tárgyalások után azonban a magyar kormány nem írta alá az együttműködési megállapodást New York állammal, a CEU 2019 szeptemberétől átköltöztette angol nyelvű képzéseit Bécsbe.

A jogszabály miatt már 2017 áprilisában egy tiltakozási hullám vette kezdetét, amelyek közül az április 9-én tartott demonstráción a Jacobs módszer szerint 40-45 ezren jelentek meg (Mikecz 2017). A tiltakozási hullám során radikális jobboldali ellentüntetők is mozgósítottak különösebb követelések nélkül (Lakner 2017). Az áprilisi tüntetéseket az Oktatási Szabadságot / Freedom for Education csoport szervezte, a későbbi, 2018-as tiltakozások szervezői között volt az Oktatói Hálózat és az LMP és a Momentum politikai pártok is (LMP - Magyarország Zöld Pártja 2017; Mandiner 2018). A részvételre felhívó közösségi média bejegyzések úgy keretezték a konfliktust, miszerint a magyar kormány a demokratikus, szabad vita lehetőségét, a tudomány és oktatás szabadságát támadja, fél a gondolkodó emberektől (Oktatási Szabadságot / Freedom for Education 2017). A tiltakozási ciklus során nem szorosan az oktatáshoz kapcsolódó témák is megjelentek, ugyanis ebben az időszakban hozta meg a kormány a külföldről is támogatást kapó civil szervezetek kötelező regisztrációjáról szóló törvényt is.

Az állami felsőoktatási intézmények többségét érintő modellváltás, miszerint az állam helyett közalapítványok lesznek a jövőben a fenntartók, a Színház és Filmművészeti Egyetemet is érintette 2020-ban. Az SZFE esetében ugyanakkor rövid idő alatt kívánta a kormány megváltoztatni a tulajdonosi struktúrát, valamint nem kapott a korábbi vezetés garanciákat arra, hogy érvényesülni fog a szenátus autonómiája a modellváltást követően is. Az egyetem által javasolt személyekből senki nem került be a kuratóriumba (Urfi 2020). A korábban kinevezett kancellár menesztése után lemondott az egyetem vezetése és szenátusa. Vidnyánszky Attila, a kuratórium elnöke nehezményezte, hogy a korábbi vezetés nem volt hajlandó tárgyalni vele. A felállított kuratórium egy új szervezeti és működési szabályzatot is alkotott a lemondott szenátus által korábban elfogadott helyett (Színház Online 2020).

Az egyetem hallgatói a kialakult helyzet elleni tiltakozásként 2020 augusztus 31-én egy zenés utcabállal búcsúztak az egyetemtől, majd a tüntetés végén elfoglalták az egyetem Vas utcai épületét. A hallgatók barikádot állították és kifejezték, ők fogják eldönteni, hogy az oktatók, egyetemi vezetők közül kit engednek be az épületbe (24.hu 2020). Az elfoglalt egyetem a korábbi, 2013-as ELTE egyetemfoglaláshoz hasonlóan későbbi akciók kiindulópontja volt. A társadalmi mozgalmakra jellemző a dramaturgiai elem, a kiemelt szereplők nyilvános összecsapása, a közönség bevonása, performatív elemek (Benford–Hunt 1992), ugyanakkor az intézmény képzési területéhez illeszkedően az SZFE tüntetésekre kifejezetten jellemző volt a kreativitás. Szeptember 6-án egy élőlánc segítségével juttatták el az SZFE függetlenségéről szóló chartát, amely az egyetemi autonómiát emeli ki, mint ami évszázados történelmi örökség, valamint a képzés és kutatás alapja (Haszán 2020). Ez a tüntetési forma alkalmas volt arra, hogy a tiltakozókkal szimpatizálók aktív részesei legyenek az akciónak. Az egyetemfoglalás során ört álltak ismert személyiségek az Ódry Színpad bejárata fölött, amellyel kifejezték elköteleződésüket az SZFE tüntetői mellett, valamint szakmai státuszuknál, ismertségüknél fogva erősítették a mozgalom jelentőségét a nyilvánosságban.

A más egyetemek hallgatóinak részvételével is szerveződött Titkos Egyetem csoport hallgatói fórumokat szervezett az ország több egyetemi városában. A mozgalom jelképé vált a piros-fehér terelőszalag, amellyel lezárták az egyetemi épület bejáratát. A mozgalom résztvevői, a szimpatizánsok ilyen szalagot akaszthattak ruhájukra, táskájukra. Szintén a

mozgalom szimbóluma lett az “Hej, a Titkos Egyetem” c. dal. Az egyetem dolgozói szeptemberben sztrájkba léptek a kuratórium által elfogadott szervezeti és működési szabályzat miatt (Neuberger 2020). Októberben a Nemzeti Színháznál, valamint az Innovációs és Technológiai Minisztérium előtt tüntettek a diákok, október 23-án pedig többezres tüntetés szerveződött az SZFE mellett, amelyen felszólaltak szakszervezeti tagok és vezetők is.

Az egyetemfoglalás 70 nap után ért véget, miután a koronavírus-járványra való tekintettel elhagyták az épületet a tiltakozók. Az akciókat a FreeSZFE, valamint a Titkos Egyetem csoport szervezte. A tiltakozókkal szemben exkluzív stratégiát alkalmazott az egyetem vezetése, a kuratórium. Az új kinevezett kancellár kikapcsoltatta az internetet az épületben, lecseréltette a zárat, nem engedte be több épületbe a hallgatókat. Az év végén az egyetem új vezetése úgy határozott, hogy érvényteleníti a hallgatók őszi félévét. A tüntetés szakpolitikai eredményt még korlátozottan sem ért el.

Az országgyűlési választásokat követően Magyarországon rendszeresen megjelenik egy tüntetési hullám, amelyet egy szakpolitikai sérelem vált ki. A 2022-es választások után összességében az oktatás ügye lett a választási utáni tiltakozási hullám témája. A közoktatás helyzetével kapcsolatos elégedetlenség azonban már a 2022-es választások előtt megjelent. A Független Diákszervezet, amely később ADOM Diákmozgalom néven folytatta tevékenységét, 2018 elején a minőségi oktatásért, majd 2019-ben a Hallgatói Szakszervezettel közösen az ellen tüntettek, hogy kötelező legyen a nyelvvizsga az egyetemi felvételihez. Utóbbi eseményen tiltakoztak a diákok a haragos személynév transzparenssekkel. A tanárok elégedetlensége fizetésüket illetően sem csökkent a 2016-os közoktatási tüntetések óta, a pedagógusok szakszervezetei 2019-ben, 2020-ban és 2021-ben is belengették a pedagógussztrájkot, majd 2022 januárjában kétórás figyelmeztető sztrájkot tartott a PSZ és a PDSZ, amit a kormány jogellenesnek próbált bemutatni (HVG 2021). A pedagógus szakszervezetek ezután 2022 március 16-tól határozatlan időre kívánták munkabeszüntetést tartani, azonban a kormány a koronavírussal kapcsolatos veszélyhelyzeti rendkívüli jogalkotás keretében rendeletben szabályozta az oktatásban a diákok felügyeletének és az elégséges óraszámnak a mértékét (Domány 2022), amely tulajdonképpen a sztrájk kényszerítő erejét korlátozta.

A sztrájkjog korlátozása önmagában is sérelemként jelentkezett, amelyhez kapcsolódtak követelések is. A mozgalmi keretezésben mindez úgy jelent meg, hogy a “sztrájk alapjog”. A sztrájkjog korlátozása hatással volt a tiltakozó formára is, miszerint a jogszerű sztrájk mellett polgári engedetlenség keretében nem vették fel a munkát a tüntető pedagógusok a rendelet kihirdetése után. A jogszerű formán kívüli munkabeszüntetést tehát a jogias polgári engedetlenségi és nem a munkásmozgalmakra jellemző vadsztrájk formában vélték kivitelezhetőnek. A Civil Közoktatási Platform szerint 320 oktatási intézményben mintegy 6300 pedagógus szüntette be a munkát (HVG 2022). Az egyes iskolákban tüntető tanárok fotóit a közösségi médiában osztották meg, amely így a tanúságtétel tüntetési logikának (della Porta és Diani 2020) megfelelően az egyéni kockázatvállalásról felmutatását tette lehetővé. A korlátozás ellenére megindult a pedagógussztrájk, amelyet tiltakozó akciók is kísértek. A tanárok mellett a diákok szolidaritási tüntetéseket szerveztek már 2022 márciusától, majd a

2022 áprilisi választás után ősszel nagyszabású tüntetésekkel folytatódott a tiltakozási hullám.

Ősszel újra sor került továbbá a pedagógusok munkabeszüntetésére jogszerű sztrájk és polgári engedetlenség formájában is. A választások után a közoktatás a belügyminisztériumhoz került, amivel a követelések új célpontja a belügyminiszter, Pintér Sándor lett, ugyanakkor a jogszerűtlen tanári munkabeszüntetésre retorziókkal, tanárok elbocsátásokkal reagált a minisztérium októberben, majd decemberben. A kormányzati reakció azonban pozitív hatással lett a mozgósításra, 2022. októberében folytatódott a diákok pedagógusok melletti tiltakozása, valamint szimpatizánsok a fővárosban több kilométeres élőláncokat alkottak. További lendületet adott a tüntetési hullámnak, hogy egy tervezett jogszabály, az ún. státusztorvény meg akarta szüntetni a pedagógusok közalkalmazotti státuszát, új értékelési rendszer és munkarendet kívánt bevezetni.

Miközben tartott még 2023-ban a közoktatási tüntetési hullám, a Momentum párt a kormányfői hivatalnak helyt adó Karmelita kolostornál felállított kordonokat bontotta le. A tüntetők által bosszútörvénynek keretezett státusztorvény elleni diáktüntetések 2023. április végén egy tiltakozó rendezvény végén csatlakoztak a Momentumhoz a kormányfői hivatalnál a kordonbontásban, amelyre a rendőrség könnygázzal válaszolt (Kovács–Czinkóczi 2023). A könnygáz használata diákok ellen további impulzust adott a tiltakozó hullámnak. A 2023 nyári eleji tanévzáró tüntetés után, a kézirat lezárásának időszakában, ősszel újra folytatódtak tüntetések.

A pedagógusok részéről a PSZ, a PDSZ, valamint a Tanítanék csoport, a diákok, tanulók oldaláról a már korábban megalakult ADOM és az újonnan alakult Diákok a Tanárokért, a Grund, az ezekből alakult Egységes Diákfront, valamint a Molnár Áron színész által életre hívott NoÁr csoport szervezte a tüntetéseket. A diákok tüntetésein rendszeresen elhangzott a „Mi vagyunk a Grund” c. dal a „A Pál utcai fiúk” c. darabból. Újra megjelent a kockás ing, mint a 2016-os tüntetések szimbóluma, valamint a NoÁr csoport által népszerűsített, egy körben elhelyezett felkiáltójel lett a mozgalom védjegye. A tiltakozó mozgalom során a kormány is elismerte a tanárok fizetésemelésre vonatkozó követeléseinek jogosságát, ugyanakkor kifejezetten exkluzív stratégiát folytatott a tüntetőkkel, korlátozta a sztrájkjogot, elbocsátották a jogellenes munkabeszüntetőket, könnygáz alkalmaztak tüntetőkkel. Sor került ugyanakkor egyeztetésekre, fórumokra a kormányzat és a közoktatási szereplők, szakszervezetek között, azonban az előbbi reakciók jellemezték a tiltakozási ciklust.

Politikai lehetőségstruktúra változói	2011-13-as hallgatói tüntetések	2015-16-os pedagógustüntetés	2017-es CEU tüntetések	2020-as SZFE tüntetések	2022-23-as pedagógus és diáktüntetés
diagnosztizáló értelmezési keret	röghöz kötés, fiatal generációk jövőjének elvétele	fiatal generációk jövője; tanítás szeretete	demokratikus, szabad vita, a tudomány és oktatás szabadságát támadása	egyetemi autonómia, mint évszázados történelmi örökség, a képzés és kutatás alapja	a sztrájk, mint alapjog; kiállítás a gyerekekért, a jövőért, az oktatás nemzeti ügy

konfliktus rendszer (mozgalom szervezetei, szövetségesei, ellenfelei)	mozgalmi szervezetek	HaHa, KiHa, Oktatói Hálózat, LÉK, Az Alkotmány nem Játék	Tanítanék Mozgalom, PSZ, PDSZ	Oktatási Szabadságot / Freedom for Education, Oktatói Hálózat	FreeSZFE, Titkos Egyetem	Tanítanék Mozgalom, PSZ, PDSZ, Diákok a Tanárokért, Grund, Egységes Diákfront, NoÁr
	szövetségesek	HÖÖK	Civil Közoktatási Platform, más ágazatok szakszervezetei	LMP, Momentum	ellenzéki pártok, PSZ, PDSZ (mozgósításban nem)	Momentum
	ellenfelek	kormány, oktatási államtitkár, szervezethez nem köthető ellentüntetők	kormány, oktatási államtitkár	kormány, EMMI, radikális jobboldali ellentüntetők	kormány, közalapítványi kuratórium	kormány, belügyminiszter
uralkodó stratégiák (exkluzív vagy integratív)		vegyes: tárgyalás a HÖÖK-kal, mozgalmi szervezetek negligálása	vegyes: tárgyalás, egyeztetés a szakszervezetekkel, együtt más, követeléseket nem megfogalmazó, ill. a kormánnyal szoros viszonyban lévő szervezetekkel	exkluzív: a kormány az amerikai szövetségi és tagállami felekkel tárgyalt, de nem a CEU-val vagy a tiltakozó csoportokkal	exkluzív: egyetemi infrastruktúra korlátozása, félév érvénytelenítése	inkább exkluzív: sztrájkjog korlátozása, tanárok elbocsátása, könnygáz alkalmazása; fórumok, egyeztetések a közoktatási szereplőkkel, szakszervezetekkel
tiltakozási repertoár		utcai vonulás, demonstráció, blokádnak, hivatalok, intézmények foglalása, hallgatói fórumok	utcai vonulás, demonstráció	utcai vonulás, demonstráció	performansz, utcai vonulás, demonstráció, egyetem elfoglalása, élőlánc, sztrájk, hallgatói fórumok	utcai vonulás, demonstráció, polgári engedetlenség, élőlánc, blokádnak

2. Táblázat: Az összehasonlító esettanulmány eredménye

A 2. táblázat mutatja az összehasonlító esettanulmány eredményeit. A tüntetések keretezése során az egész vizsgált időszakban rendre előkerül a jövő, különösképpen a fiatal generációk jövője. A jövő, a fiatalság, mint keretek alkalmasak lehetnek a szélesebb közvélemény szimpátiájának megszerzésére. A politikán kívül is kapcsolódnak olyan másodlagos jelentések a fiatalsághoz, mint a romlatlanság, őszinteség és becsületesség, azonban a közéletben az ilyen konnotációknak mozgósító erejük van. A tiltakozásokat szervezők között vannak az adott ciklus során megszerveződő mozgalmi szervezetek, valamint az állandó szakszervezetek is, a PSZ és a PDSZ. A szövetségesek között megtalálhatóak az egész időszakban az egyéb ágazati szakszervezetek és az ellenzéki pártok is, utóbbiak közül a Momentum volt kifejezetten aktív. Az ellenfél érthető módon a kormány volt, azonban a minisztériumi struktúra változása miatt változott az ellenfélként azonosított döntéshozó személye. A 2013-as egyetemfoglalás és a CEU tüntetések során jelentek meg ellentüntetők is. Az uralkodó stratégia a korszak elején vegyes volt, tárgyalt a kormány az oktatási szereplőkkel, azonban a mozgalmi szervezeteket negligálta. A korszak végén erősödött az exkluzív jellege a kormányzati stratégiának. A tiltakozási repertoár a pedagógus tüntetések

során inkább hagyományos, utcai vonulások, demonstrációk voltak jellemzőek, a diákok azonban lezártak hidakat, intézményeket foglaltak el és kreatív formákat is alkalmaztak.

Regresszióelemzés

Az esettanulmányok alkalmasak annak megértésére, hogy a szakirodalom alapján meghatározott változók mentén a politikai lehetőségstruktúra milyen tendenciák érvényesek az egyes kiemelt tüntetési ciklusok tekintetében. A következőkben ugyanakkor a rendelkezésre álló kvantitatív adatok alapján vizsgálom meg, hogy milyen egyéb változókkal van szignifikáns kapcsolatban az oktatási tüntetések gyakorisága.

A 3. táblázat mutatja a regresszióelemzés eredményét. Az elemzés során három modellt vizsgáltam meg. Az elsőben a pedagógusok fizetése és a kampányidőszak szerepel magyarázó változóként. Az előbbi, tehát a fizetés központi sérelme a pedagógusoknak, míg a kampányidőszak lehetőséget teremt elviekben követelések megfogalmazására a döntéshozók felé. Az első modellben azonban egyik változó sincs szignifikáns kapcsolatban az oktatási tüntetések számával. A második modellben a törvényhozási napirend is szerepel, ami itt szignifikáns kapcsolatot mutat a függő változóval, tehát az oktatási tüntetések gyakoriságával. A harmadik modellben szerepel a média oktatással kapcsolatos napirendje is. Mivel a törvényhozási és média napirend összefügg, utóbbi lesz a harmadik modellben szignifikáns, valamint a média napirendjével is összefüggő kampányidőszak.

	1. modell	2. modell	3. modell
	B	B	B
pedagógus fizetés az átlagfizetés arányában	-1,782	-3,327	5,910
kampányon kívüli időszak	-1,212	-2,593	-4,010**
törvényhozási napirend		,682*	,419
média napirendje oktatással kapcsolatosan			,102***
*** p<.01, ** p<.05, * p<.1.			

3. Táblázat: A negatív binomiális regresszióelemzés eredménye

A regresszióelemzés lényeges eredménye, hogy tisztán az átlagbérhez képest csökkenő tanári fizetés nincs szignifikáns összefüggésben az oktatási tüntetések gyakoriságával, más tényezők játszanak szerepet a tüntetési hullámok megjelenésében. Bár a média és a törvényhozás napirendje, valamint az oktatási tüntetések között van szignifikáns kapcsolat, nem állítható, hogy világos az oksági viszony, tehát a nagyobb közéleti érdeklődés és a pártpolitikai szövetségesek tevékenysége ágyazna meg az oktatási mozgósításnak.

Következtetések

A tanulmány arra a kérdésre kereste a választ, hogy a magyar politikai lehetőségstruktúra mely elemei relevánsak a hazai oktatási tüntetések esetében. A kérdést a tanulmány kvalitatív

összehasonlító esettanulmány és regresszióelemzés segítségével kívánta megválaszolni. A kvantitatív elemzés szerint közvetlenül a tanári fizetések értéke, az Országgyűlés napirendje nem állnak szignifikáns összefüggésben az oktatási tüntetések gyakoriságával, noha az ellenzéki politikai pártok kifejezik szimpátiájukat a sérelmet szenvedő csoportok felé. Szignifikáns összefüggés van ugyanakkor a média napirendje és az oktatási tüntetések gyakorisága között, azonban a nemzetközi kutatások szerint a média egy mediátor szerepet tölt be, tudósít a tüntetésekről, valamint befolyásolja a törvényhozási napirendet, tehát a tüntetések napirendet befolyásoló hatása erősebb (Hutter– Vliegenhart 2016, Walgrave–Vliegenhart 2012).

Az összehasonlító esettanulmány azt mutatta, hogy a vizsgált tüntetési hullámok mindegyikében mozgalmi szervezatként vagy szövetségesként megjelentek a pedagógus szakszervezetek, valamint állandósulnak mozgalmi szervezetek, mint a Tanítanék csoport. A pedagógusok és a diákok esetében is különös jelentőséget kap a „cat-net”, tehát az azonos szakmai kategória (category) és a létező hálózat (network) együttese (Tilly 1977). A 2022-2023-as oktatási tüntetési hullám szakpolitikai következménye, a státusztörvény, vagy mozgalmi keretezésben „bosszútörvény”, ami megszünteti a pedagógusok közalkalmazotti státuszát, valamint bevezeti az egyéni értékelési rendszert, éppen a közös kategóriát veszélyezteti, ami csökkenti a mozgósítási lehetőségeket. Érvényes tehát a megállapítás, hogy átalakul a korábban intézményesített oktatási érdekvédelem a tiltakozó szervezetek és új formák megjelenésével (Gerő–Susánszky 2014), azonban a hagyományos szervezeteknek továbbra is van szerepük a tiltakozási hullámok kezdeti szakaszában. További állandó elem a fiatalság, a jövő generáció, mint keretezés, interpretációs séma, ami jól rezonál tehát a diszkurzív lehetőségstruktúrában. A korszakban egyre jellemzőbb a kormány részéről az exkluzív, represszív stratégia, azonban az nem szűkíti a mozgalmak lehetőségeit, adott esetben új lendületet ad a mozgósításnak.

Felhasznált irodalom

24.hu. (2020). Barikádot állítottak az SZFE hallgatói, nem engedik be az új vezetést. *24.hu*, 2020,

<https://24.hu/kultura/2020/09/01/szfe-barikad-szinhez-es-filmmuveszeti-egyetem-barikad/>.

Alcalde, Javier – Portos, Martín. (2018). Refugee Solidarity in a Multilevel Political Opportunity Structure: The Case of Spain. In della Porta, Donatella (ed.) *Solidarity Mobilizations in the 'Refugee Crisis'*, Springer International Publishing, 155–82.,

https://doi.org/10.1007/978-3-319-71752-4_6.

Benford, Robert D. – Hunt, Scott A. (1992). Dramaturgy and Social Movements: The Social Construction and Communication of Power. *Sociological Inquiry*, Vol. 62., No. 1., 36–55.,

<https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1992.tb00182.x>.

Benford, Robert D. – Snow, David A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*, Vol. 26., No. 1., 611–39.,

<https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611>.

- BOON. (2016). *Nyílt levél a Herman Ottó Gimnáziumból*. BOON, <https://www.boon.hu/helyi-kozelet/2016/01/nyilt-level-a-herman-otto-gimnaziumbol>.
- Broadbent, Jeffrey. (1997). *Political Opportunity Structure and the Rise of Environmental Protest in Japan*. Japanese Association for Environmental Sociology, Vol. 3., 121–128., https://doi.org/10.24779/jpkankyo.3.0_121.
- Choe, Hyun – Kim, Jiyoung. (2012). South Korea’s Democratization Movements, 1980–1987: Political Structure, Political Opportunity, and Framing. *Inter-Asia Cultural Studies*, Vol. 13., No. 1., 55–68., <https://doi.org/10.1080/14649373.2012.636874>.
- Della Porta, Donatella – Diani, Mario. (2020). *Social movements: an introduction*. Third edition, Wiley Blackwell.
- Domány András. (2022). A kormány rendeletet hozott a pedagógussztrájkról. *HVG*, https://hvg.hu/itthon/20220211_A_kormany_rendeletet_hozott_a_pedagogussztrajkrol.
- Dull Szabolcs. (2017). Villámgyorsan megszavazták a CEU-törvényt. *Index*, http://index.hu/belfold/2017/04/04/villamgyorsan_megszavaztak_a_ceu-torvenyt/.
- Eisinger, Peter K. (1973). The Conditions of Protest Behavior in American Cities. *American Political Science Review*, Vol. 67., No. 1., 11–28., <https://doi.org/10.2307/1958525>.
- Ferencz, Gábor. (2017). “A magyarságnak már nincs hova hátrálnia”: radikális jobboldali tiltakozások 2005 és 2010 között. *Szociológiai Szemle*, Vol. 27., No. 1., 90–117.
- Gerő Márton – Susánszky Pál (2014). Hallgatói mozgalmak és felsőoktatási politika. *Education*, Vol. 23, No. 1., 121-132.
- Gerő Márton – Szabó Andrea. (2020). Struktúra és cselekvés. A politikai integráció mechanizmusai In Kovács Imre (szerk.) *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban*, Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont Argumentum Kiadó, 45–82.
- Giugni, Marco – Koopmans, Ruud – Passy, Florence – Statham, Paul. (2005). Institutional and Discursive Opportunities for Extreme-Right Mobilization in Five Countries. *Mobilization: An International Quarterly*, Vol. 10., No. 1., 145–62., <https://doi.org/10.17813/maiq.10.1.n40611874k2311v7>.
- Haszán Zoltán. (2020). A parlamentet őrző oroszlán alatt hagyták az üzenetüket az SZFE-s diákok. *444*, <https://444.hu/kepek/2020/09/06/a-parlamentet-orzo-oroszlán-alatt-hagytak-az-uzenetuket-az-szfe-s-diakok>.
- Hutter, Swen – Vliegthart, Rens. (2018). Who Responds to Protest? Protest Politics and Party Responsiveness in Western Europe. *Party Politics*, Vol. 24., No. 4., 358–69., <https://doi.org/10.1177/1354068816657375>.

- HVG. (2021). Figyelmeztető sztrájkot tartanak a pedagógus-szakszervezetek. *HVG*, https://hvg.hu/itthon/20211215_sztrajk_pedagogusok_kotelezo_oltas.
- HVG. (2022). 320 intézmény legalább 6300 pedagógusa vett részt a polgári engedetlenségben. *HVG*, 2022, https://hvg.hu/élet/20220312_Polgari_engedetlenseg_tanarsztrajk.
- Index (2013). Kormánypárti diákok akarták megpuccsolni az egyetemfoglalást. *Index*, http://index.hu/belfold/2013/02/20/kormanyparti_diakok_akartak_megpuccsolni_az_egyetem_foglalast/.
- Joób Sándor. (2017). A CEU elevenébe vág a kormány terve. *Index*, http://index.hu/belfold/2017/03/29/ceu_kozep-europai_egyetem_soros_gyorgy_felsooktatas_palkovics_laszlo_kulfoldi_egyetemek/.
- Joób Sándor. (2016a). Nem Soros-bérencek, tanárok és diákok tüntettek”. *Index*, http://index.hu/belfold/2016/02/03/oktatas_klebelsberg_kozpont_miskolc_pdsz_tuntetes_klik_herman_otto_gimnazium/.
- Joób Sándor. (2016b). Saját gyermekeivel és barátaival tárgyal a kormány az oktatás válságáról. *Index*, http://index.hu/belfold/2016/02/08/kerekasztal_az_oktatasrol_dream_team_a_kormany_sajat_szervezeteivel/.
- Kaarbo, Juliet – Beasley, Ryan K. (1999). A Practical Guide to the Comparative Case Study Method in Political Psychology. *Political Psychology*, Vol. 20., No. 2., 369–91., <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00149>.
- Khan, Faisal Shahzad, és Rana Eijaz Ahmad. „Social Movement Partyism in Authoritarian Regimes: A Case Study of Student Movement against Field Martial Ayub Khan in Pakistan (1968-69)”. *Pakistan Languages and Humanities Review*, köt. 6, sz. 2, 2022, [https://doi.org/10.47205/plhr.2022\(6-II\)104](https://doi.org/10.47205/plhr.2022(6-II)104).
- Kontró Fanni – Susánszky Pál. (2023). Oktatással kapcsolatos tüntetések Magyarországon 2015 és 2021 között. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 32., No. 2., 49–71.
- Koopmans, Ruud – Statham, Paul. (1999). Ethnic and Civic Conceptions of Nationhood and the Differential Success of the Extreme Right in Germany and Italy. In Giugni, Marco – McAdam, Doug – Tilly, Charles (eds.) *How Social Movements Matter*, University of Minnesota Press, 225–52.
- Kovács Bendegúz – Czinkóczi Sándor. (2023). Pintér ellen tüntettek, könnygázt kaptak az arcukba. *444*, <https://444.hu/2023/04/25/pinter-ellen-tuntettek-konnygazt-kaptak-az-arcukba>.
- Kriesi, Hanspeter – Koopmans, Ruud – Duyvendak, Jan Willem – Giugni, Marco (eds.). (1995). *New social movements in Western Europe: a comparative analysis*. University of Minnesota Press.

Lakner Dávid. (2017). Szélsőjobbosok tüntetnek a CEU ellen. *Magyar Nemzet*, <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2017/04/szelsojobbhosok-tuntetnek-a-ceu-ellen>.

LMP - Magyarország Zöld Pártja. (2018). Szolidaritási tüntetés a CEU mellett. *Facebook*, <https://www.facebook.com/lmpzoldek>.

Mandiner. (2018). A CEU mellett tüntetett a Momentum Budapesten. *Mandiner*, 2018, <https://mandiner.hu/belfold/2018/11/a-ceu-mellett-tuntetett-a-momentum-budapesten>.

McAdam, Doug. (1996). Conceptual origins, current problems, future direction. In McAdam, Doug – McCarthy, John D. – Zald, Mayer N. (eds.) *Comparative Perspectives on Social Movements*, Cambridge University Press, 23–40., <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803987.003>.

McAdam, Doug. (1982). *Political process and the development of Black insurgency, 1930-1970*. University of Chicago Press.

McAdam, Doug – Tarrow, Sidney. (2018) The Political Context of Social Movements. In Snow, David A. – Soule, Sarah A. – Kriesi, Hanspeter (eds.) *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements*, Wiley, 17–42., <https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch1>.

McCammon, Holly J. – Newman, Harmony D. – Muse, Courtney Sanders – Terrell, Teresa M. (2007). Movement Framing and Discursive Opportunity Structures: The Political Successes of the U.S. Women’s Jury Movements. *American Sociological Review*, Vol. 72., No. 5., 725–49., <https://doi.org/10.1177/000312240707200504>.

McCright, Aaron M., – Clark, Terry Nichols. (2006). 9. The Political Opportunity Structure of the Environmental Movement in U.S. Communities. *Research in Urban Policy*, Vol. 10., Emerald (MCB UP), 199–240., [https://doi.org/10.1016/S1479-3520\(06\)10009-4](https://doi.org/10.1016/S1479-3520(06)10009-4).

Meyer, David S. – Minkoff, Debra C. (2004). Conceptualizing Political Opportunity. *Social Forces*, Vol. 82., No. 4., 1457–92., <https://doi.org/10.1353/sof.2004.0082>.

Mikecz Dániel. (2013). Az egyetemfoglalás mint akcióforma és felszabadított tér. *Replika*, No. 84., 103–13.

Mikecz Dániel. (2017). Így számolj tüntetőt. *Magyarnarancs.hu*, <https://magyarnarancs.hu/republikon/igy-szamolj-tuntetot-103469>.

Mikecz Dániel. (2012). Új pártok, változó mozgalmak. In Boda Zsolt – Körösenyi András (szerk.) *Van irány? Trendek a magyar politikában*, Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, 65–82.

Mizsur András. (2016). A kormány nélkül egyeztet a Civil Közoktatási Platform. *HVG*, https://hvg.hu/itthon/20160216_Civil_Kozoktatasi_Platform_tanarlazadas.

Neuberger Eszter. (2020). Sztrájkba lépnek a Színház- és Filmművészeti Egyetem dolgozói. 444,

<https://444.hu/2020/09/10/sztrajkba-lepnek-a-szinhas-es-filmmuveszeti-egyetem-dolgozoi>.

Oktatási Szabadságot / Freedom for Education (2017). Most a CEU, de ki a következő? Tüntetés a szabad oktatásért. *Facebook*,

<https://www.facebook.com/OktatasiSzabadsagot.FreedomForEducation>

Oliveira, Catarina Reis – Carvalhais, Isabel Estrada. (2017). Immigrants' Political Claims in Portugal: Confronting the Political Opportunity Structure with Perceptions and Discourses. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 40., No. 5., 787–808.,

<https://doi.org/10.1080/01419870.2016.1259487>.

Park, Chan-Hee. (2011). The Democratized Political Opportunity Structure and the Transformation of Korean Teens' Movement. *Contesting the Social: New Realities, Next Society*, Ritsumeikan University Graduate School of Sociology, 2011, 67–79.

Peters, B. Guy. (2013). *Strategies for comparative research in political science*. Palgrave Macmillan.

Plankó Gergely. (2016). Klinghammer: Nekem is van kockás ingem. 444,

<https://444.hu/2016/02/19/klinghammer-nekem-is-van-kockas-ingem>.

Schnyder, Melissa. (2015). The Domestic Issue-Specific Political Opportunity Structure and Migrant Inclusion Organization Activity in Europe. *Social Movement Studies*, Vol. 14., No. 6., 2015, 692–712., <https://doi.org/10.1080/14742837.2014.995078>.

Susánszky Pál. (2023). Magyarország Hangja – Magyar Tüntetési Esemény Adatbázis. [Kutatási gyűjtemény], <http://dx.doi.org/10.17203/KDK599>

Szabó Máté. (2004). Globalizáció, europaizálódás, civil társadalom Magyarországon. Az EU-csatlakozás várható hatásai. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 13., No. 1–2., 159-179.

Színház Online (2020). Vidnyánszky: “A következő napokban már döntünk is az SZFE új vezetéséről”. *Színház Online*,

<https://szinhaz.online/vidnyanszky-a-kovetkezo-napokban-mar-dontunk-is-az-szfe-uj-vezetes-erol/>.

Tarrow, Sidney. (1996). States and opportunities: The political structuring of social movements. In McAdam, Doug – McCarthy, John D. – Zald, Mayer N. (eds.) *Comparative Perspectives on Social Movements*, Cambridge University Press, 41–61.,

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511803987.004>.

Tilly, Charles. (1978). *From mobilization to revolution*. Addison-Wesley Pub. Co.

Urfi Péter. (2020). Nemcsák Károly bekerült az SZFE felügyelőbizottságába, az egyetem jelöltjei nem. 444,

<https://444.hu/2020/08/26/nemcsak-karoly-bekerult-az-szfe-felugyelobizottsagaba-az-egyetem-jeloltjei-nem>.

Van Der Heijden, Hein-Anton. (2006). Globalization, Environmental Movements, and International Political Opportunity Structures. *Organization & Environment*, Vol. 19., No. 1., 28–45., <https://doi.org/10.1177/1086026605285452>.

van Dommelen Írisz. (2021). Út a közoktatás teljes centralizációja felé – a KLIK rövid története 2010-től napjainkig - Átlátszó oktatás. *Átlátszó*, <https://oktatas.atlatszo.hu/2021/03/31/ut-a-kozoktat-as-teljes-centralizacioja-fele-a-klik-rovid-tortenete-2010-tol-napjainkig/>.

Vrábliková, Kateřina. (2014). How Context Matters? Mobilization, Political Opportunity Structures, and Nonelectoral Political Participation in Old and New Democracies. *Comparative Political Studies*, Vol. 47., No. 2., 203–29., <https://doi.org/10.1177/0010414013488538>.

Walgrave, Stefaan – Vliegthart, Rens. (2012). The Complex Agenda-Setting Power of Protest: Demonstrations, Media, Parliament, Government, and Legislation in Belgium, 1993-2000. *Mobilization: An International Quarterly*, Vol. 17., No. 2., 129–56., <https://doi.org/10.17813/maiq.17.2.pw053m281356572h>.

Xie, Lei – Van Der Heijden, Hein-Anton. (2010). Environmental Movements and Political Opportunities: The Case of China. *Social Movement Studies*, Vol. 9., No. 1., 51–68., <https://doi.org/10.1080/14742830903442527>.

Yunanto, Sri. (2016). Open but Diminishes: Civil Society, Political Opportunity Structure and Democratizing Security Sector in Indonesia. *Proceedings*, 1132–37.